

ביאור הסוגיא אודות ברכת שהחיינו בפדיון הבן, בדרך הפנימיות.

רבי שמלאי איקלע לפדיון הבן, בעו מיניה: פשיטא על פדיון הבן "אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן" אבי הבן מברך, "ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" – כהן מברך או אבי הבן מברך: כהן מברך דקמטי הנאה לידיה, או אבי הבן מברך דקא עביד מצוה? לא הוה בדיה, אתא שאיל ביה מדרשא. אמרו ליה: אבי הבן מברך שתים.

והילכתא אבי הבן מברך שתים:

(פסחים קכא, ב)

להבנת סוגיא זו בדרך הפנימיות יש להקדים:

בספרי קבלה מבואר ש"אב" הוא התואר של ספירת החכמה העליונה (ראה תניא פ"ג). שהיא למעלה מהעולם, כמאמר "אלפיים שנה קדמה תורה לעולם", שהתורה – חכמת ה' – קודמת במעלתה ובמדריגתה לעולם. וא"כ כשמכנים את הקב"ה בשם "אב" הכוונה היא על ההנהגה שלמעלה מדרך הטבע וסדר העולם.

אודות הכהן נאמר בזהר הק' (זח"ג קמה, ב) שהוא "איש החסד". ואודות "חסד" מובא בחכמת האמת שהוא התואר של הקב"ה כפי שהוא "מתחסד" עם העולם, "עולם חסד יבנה". היינו ששם זה מורה על הנהגת וסדר העולם.

רבי שמלאי איקלע לפדיון הבן, בעו מיניה – כשעסק בסוגיית פדיון הבן, פדיון בני ישראל שנקראו בנים למקום מגלותם. ואז הוקשה לו:

פשיטא על פדיון הבן "אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן" אבי הבן מברך – דבר פשוט הוא שהברכה "על פדיון הבן", היינו: השורש ממנו תמשך הפדיון והגאולה של בני ישראל, היא מה"אב", מלמעלה מדרך הטבע והנהגת העולם.

והטעם: מכיון שע"פ הנהגת העולם אין תמיד מקום לגאולה, וכמו בגאולת מצרים שהיתה טענה (מדרש תהילים טו, ה) "הללו עובדי עבודה זרה והללו כו'". ועם זאת גאל ה' את ישראל – בהיותו אב הרחמן שאינו מתחשב עם הנהגת ע"פ טעם ודעת ולבושי העולם. וגם בנוגע לגאולה העתידה נאמר (סוטה, מט, א) "אין לנו על מי להשען אלא על אבינו

לקראת שבת

יג

שבשמים". שיתכן מצב שבו ישראל אינם ראויים וכו' - ורק "אבינו שבשמים" גואל את בניו בלי להתחשב בטעם ודעת.

אך קשה: כאשר הברכה על פדיון הבן תתקיים בפועל ותגיע "לזמן הזה". ופשוט שתצטרך לפעול גם בגדרי העולם, וכדפסק הרמב"ם (הל' מלכים פ"א ה"ח) "יעמוד מלך מבית דוד וכו' ויכוף כל ישראל לילך בה וכו' ויבנה מקדש במקומו ויקבץ נדחי ישראל". וא"כ:

"ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" כהן מברך או אבי הבן מברך? - היינו, כיצד תהיה הגאולה בפועל בעולם: האם באופן של "האב מברך" - בדרך ניסית שלמעלה מחוקי הטבע; או באופן של "כהן מברך" - הגאולה תהיה בפועל בדרכי הטבע?

והסברות: כהן מברך דקמטי הנאה לידיה - מכיון ש"שכינתא בגלותא", והשי"ת סובל גם הוא את יסורי הגלות. ובגאולה "קאתי הנאה לידיה" כנאמר (מגילה כט, א) "ושב ה' אלוקיך את שבותך - והשיב לא נאמר אלא ושב, מלמד שהקב"ה שב עמהם". ואם כן, יש מקום לומר שכמו שרצה הקב"ה לסבול את יסורי הגלות (אף שהוא ית' למעלה מהטבע והעולם) ולכן התלבש בלבושי הטבע, כמו"כ תהיה אף הגאולה בדרכי הטבע;

או אבי הבן מברך דקא עביד מצוה? - או, מכיון שענין הגאולה אינו רק ענין ההנאה והרווח שיהי' לה' ולישראל בגאולתם מיד צר, אלא הוא ענין עיקרי ויסודי ביהדות, שלכן (לרוב הדעות) נמנית האמונה בביאת המשיח בין העקרים שכל התורה תלויה בהם ("העיקר הי"ב", פיה"מ להרמב"ם הקדמת פרק חלק). וכמבואר בקבלה ובחסידות (ראה תניא פל"ו) שבביאת המשיח תתמלא הכוונה של כל בריאת העולם - שתהיה לו ית' דירה בתחתונים;

וא"כ, המצוה והחיוב הוא על האב, אבינו שבשמים, שיפעל בעצמו את המצוה רבה המוטלת עליו ויפדה את הבן כפי כוחותיו שלו ית'. היינו, גאולה באופן ניסי למעלה מדרך הטבע, בשעתא חדא וברגעא חדא.

והילכתא אבי הבן מברך שתים - להלכה אכן נפסק שכמו שמקורה של הגאולה הוא "אבי הבן" - למעלה מסדר ולבושי העולם; כך גם כאשר תבוא הגאולה "בזמן הזה" ובפועל ממש, תהיה הגאולה בבת אחת ולמעלה מדרכי הטבע.

וכן נפסק להלכה ברמב"ם (הל' תשובה פ"ז ה"ה) ש"הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין" ללא שום עכבא. וכפי שהיה בגאולה הראשונה, גאולת מצרים אשר (מכילתא בא פ"ד) "לא עכבן אפילו כהרף עין".

